

Motion till riksdagen

1988/89: Ub721

av tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)

Antalet fasta tjänster vid högskolorna

Inledning

Förberedelserna för forskningspropositionen inför nästa treåriga planeringsperiod pågår redan. I denna motion tar jag upp några frågor som jag anser är av stor vikt för forskarrekrutering och för forskning och undervisning i ett mera långsiktigt perspektiv.

Om forskningens standard skall kunna upprätthållas och vidareutvecklas på en hög nivå är det enligt min mening av mycket stor betydelse att de fasta resurserna vid universitet och högskolor förstärks inte minst genom att antalet fasta tjänster vid institutionerna utökas.

Även om forskning numera bedrivs inom många olika organ, privata och offentliga, utanför universiteten och högskolorna, måste dock dessa även framdeles vara den fasta basen för forskarutbildning och forskning. Det är där huvudparten av all grundforskning skall utföras och det är från universitetens forskarutbildning som rekryteringen av forskare även till externa forskartjänster skall ske.

Det är således ett viktigt nationellt intresse att universitetsforskningen har en sådan bredd och stabilitet att de krav på avancerad forskning som ställs i ett allt mer kunskapsberoende samhälle därmed kan tillgodoses.

Det är väl känt att universiteten brottas med många problem av skiftande slag. I denna motion berör jag endast två frågor, nämligen forskarrekruteringen och tillgången på forskartjänster vid universiteten. Dessa frågor är nära förknippade med varandra och hur de löses är också avgörande för den samlade resurstillgången.

Litet antal fasta tjänster

Tillgången på fasta tjänstebefattningar vid de svenska universiteten är tämligen liten. Det gäller såväl om antalet tjänster sätts i relation till antalet studerande som vid en jämförelse med vad som är vanligt vid andra länders universitet. Och det gäller alla de olika kategorier av tjänster som finns för undervisning och forskning. Ökningen av antalet tjänster har också under senare år varit ringa. Inom många ämnesområden har inte alls någon ökning skett.

Det finns fortfarande ämnesinstitutioner som endast har en professur och det finns t. o. m. exempel på institutioner med stort studerandantal som inte har någon professur alls. Vid en jämförelse med t. ex. våra

nordiska grannländer visar det sig att ämnesinstitutioner i dessa länder vanligen har mångdubbelt fler fasta tjänster än motsvarande svenska institutioner med samma studerandeantal.

Mot. 1988/89
Ub721

Forskarrekryteringen

De svårigheter som nu finns att rekrytera studenter till forskarutbildning har många orsaker t. ex. brister i studiefinansieringen och det ringa ekonomiska utbyte som en forskarutbildning ofta ger på den allmänna arbetsmarknaden.

Detta är förvisso frågor av stor vikt. Många forskarstuderande tvingas ha arbete vid sidan om, vilket förlänger utbildningstiden och många avbryter utbildningen efter ett par år.

Det är uppenbart att de ekonomiska villkoren för de forskarstuderande måste förbättras och att meritvärdet av en forskarexamen måste sättas högre än nu inte minst på den offentliga arbetsmarknaden.

En fråga som sällan berörs i detta sammanhang är betydelsen av tillgången på tjänster vid universitetsinstitutionerna. För dem som överväger att påbörja forskarutbildning efter grundexamen är dock detta ofta av stort intresse.

Finns det någon möjlighet att få vara kvar vid institutionen och fortsätta med forskning även efter doktorandexamen? Det är en fråga som de har anledning att ställa. Anser de det helt utsiktslöst att inom rimlig tid få någon tjänst kan detta vara en anledning att inte satsa på lång och kostsam forskarutbildning. Erfarenheten av att även många högt kvalificerade forskare, som gärna vill fortsätta, tvingas lämna universiteten eller försöka hanka sig kvar med hjälp av kortsiktiga och osäkra projektanslag kan inte vara särskilt uppmuntrande.

Det är uppenbart att den ringa tillgången på fasta tjänster vid universiteten i vårt land hämmar rekryteringen av forskare och gör det svårt att hålla kvar forskare vid institutionerna.

Universitetens ställning

Det är också uppenbart att den här påtalade glesheten även har andra allvarliga negativa följd effekter. Det gäller högskoleutbildningens och inte minst forskarutbildningens kvalitet och effektivitet och det gäller grundutbildningens bredd och variation i största allmänhet.

Det är djupt oroande när undersökningar visar att mer än hälften av forskningen vid ett stort antal institutioner finansieras med externa medel.

Detta stora beroende av finansieringskällor utanför universiteten är till nackdel för den obundna grundforskningen, det försvårar den långsiktiga forskningsplaneringen och det medför stor osäkerhet för de forskare som engageras.

När de externfinansierade projekten är slutförda står många utan möjlighet att återgå till någon tjänst eller till andra forskningsuppdrag. De tvingas således söka sig till annan verksamhet än den de är särskilt väl utbildade för.

Omvänt gäller också att institutionernas möjlighet att engagera sig i angelägna forskningsprojekt hämmas av att det inte finns utbildade forskare att tillgå. Den fasta staben är för liten.

Det borde enligt min mening vara så att institutionerna hade en sådan tillgång på fast anställda forskare att de utan allvarliga störningar av verksamheten i övrigt vid institutionerna kunde medverka även i externa och kortsiktiga projekt.

En utökning av antalet fasta tjänster vid universitet och högskolor framstår som en av de allra viktigaste åtgärder som kan vidtas för att främja högre utbildning och forskning i vårt land. En sådan utökning stimulerar forskarrekryteringen, förbättrar utbildningen och stärker den fria grundforskningen genom de personella och materiella resurser som därmed tillförs universiteten.

Förslag om utökning av antalet fasta tjänster

Slutsatsen av vad jag anfört ovan är att en kraftig upprustning av de fasta resurserna vid universiteten bör ske. Detta är en förutsättning för att vi skall kunna upprätthålla en tätposition vid forskningens frontlinjer.

Behovet av förstärkningar utan dröjsmål är stort. Men det krävs också en systematisk och långsiktig planering för en mera kontinuerlig utbyggnad av de personella och materiella resurserna vid universitet och högskolor. Att förverkliga detta bör vara en mycket viktig del i arbetet på en ny forskningsproposition. Riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

Hemställen

Med hänvisning till vad som anförts i motionen hemställer jag att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en utökning av antalet fasta tjänster vid universitet och högskolor.

Stockholm den 25 januari 1989

Bertil Fiskesjö (c)